

A vallási közösségek jogállására vonatkozó európai és magyar szabályozás összehasonlító elemzése

Az elmúlt időszakban az alkotmány, majd az Alaptörvény, továbbá az új egyházi törvény módosításai okán mind a szakmai, mind pedig a közéleti érdeklődés egyik meghatározó témájává vált a vallási közösségek jogállása. Megítélésünk szerint a helyes reflexiókat nagyban segítheti a környező országok szabályozási gyakorlatának és a magyar jogalkotói szándék összehasonlító elemzése.

Az állam és az egyház európai viszonyrendszerét tekintve országonként meglehetősen eltérő modellekkel találkozunk, amelyek között egyaránt felfedezhetjük az államegyházat, a kapcsolódó modellt, az együttműködő, illetve a radikális elválasztást. A kategorizálás azonban nem kizárólagos, ugyanis Ádám professzor úr^[1] szerint – igaz nem mindig tisztán – de beszélhetünk koordinációs, jogállami és szeparációs modellekről is, illetve ezek keveredései is megtalálhatók. Szathmáry Béla^[2] csoportosítása szerint helyesebbnek tűnik az egyházállamiság, az állam-egyháziság, az egyház feletti állami fennhatóság, a koordinációs rendszer, valamint a teljes elválasztásra épülő rendszereken alapuló kategorizálás. Amint látható, az idézett megközelítések bár eltérőek, ugyanakkor közös nevezőt képez az állam és egyház viszonyrendszerének lehetőleg valóság-hű modellezése, amelyben egyaránt fellelhetők úgy a szélsőséges, mint a rugalmas megoldások. További megjegyzést igényel, hogy a modellalkotás nem jelent uniformizálást, mivel az egyes modelleken belül megjelenő konkrét jogi szabályozás tekintetében további különbségek fedezhetők fel az egyházak, illetve a vallási közösségek formai és tartalmi elismerése alapján. A terjedelmi korlátok miatt mostani vizsgálatunk néhány meghatározó országra korlátozódik, és ebből próbál objektív következtetéseket levonni a magyar gyakorlatra vonatkozóan.

I. A VALLÁSI KÖZÖSSÉGEK JOGÁLLÁSA EURÓPÁBAN

1. Ausztria

A 8,2 millió lelket számláló és 14 államilag elismert egyházat számláló Ausztria lakosságának 66%-a vallotta magát katolikusnak, 4,2% muszlimak, 3,9% protes-

[1] Ádám, 2007, 289-292.

[2] Szathmáry, 2004, 92-98.

tánsnak, 2,2% ortodoxnak és 0,1% zsidónak. A hívők 0,9%-a tartozik más keresztény egyházhoz, 0,3% a Jehova tanúihoz, 0,2% pedig más egyéb nem keresztény egyházhoz. A lakosság többi része nem tartozik semmilyen vallási közösséghez.^[3]

Az osztrák jogi szabályozást vizsgálva az elismert egyházak és vallási közösségek jogállásának alapját az alkotmány 15. cikkelyében találjuk, mely szerint minden elismert egyház és vallási közösség közösen és nyilvánosan is gyakorolhatja vallását. Ez a szabályozás lényegében egy többszintű rendszeren nyugszik, melyben eleinte kettő, majd 2002 óta három különböző jogi kategóriát találunk. Az elsőben a vallási közösségek elismeréséről szóló 1874. évi 68. törvény alapján állami elismerésben részesülhetnek, melynek folytán közjogi jogállást nyernek.

Az elismerés feltételeiként az alábbi kritériumok szolgáltak:

Az egyház szabályzata és tanítása nem lehetett jogellenes vagy erkölcstelen. A második feltétel alapján az egyháznak kötelezettséget kellett vállalni gyülekezet, vagy kultuszközösség létrehozására és működtetésére. Az elismerés többnyire rendelet útján történt. A klasszikus, „történelmileg elismert” egyházakra az állam és az egyház viszonyát rendező konkordátum, illetve külön törvények vonatkoznak, amelyek az elismerési kritériumoknak megfelelő egyházak^[4] részére többletjogokat biztosítanak. Ezek közül külön is megemlíjtük az állam által nyújtott anyagi támogatást, az állami iskolákban történő hitoktatást, és a hitoktatók finanszírozását.

Az egyházak elismerési és működési feltételek vonatkozásában 1997. december 10-én az osztrák parlament új szabályozást vezetett be, ami a korábban elismert egyházak számára is komoly nehézséget jelentett.^[5] A vallási és felekezeti közösségekről szóló 1998. évi 19. (BGBl I 1998/19) törvény ugyanis az eddigi kategóriákat a magánjog jogi személyiséggel rendelkező felekezeti, vagy vallási közösséggel bővítette. Ezek a közösségek jogállásukat tekintve nem rendelkeznek mindazokkal az állami kedvezményekkel (pénzügyi, oktatási), amelyekkel az elismert egyházak rendelkeznek.

A felekezeti közösség akkor nyer bejegyzést, ha legalább 300 taggal rendelkezik. A törvény a közösségek elismerésére vonatkozó korábbi feltételeket újjakkal bővítette, vagyis: 1. Az elismerést kérő közösségnek a népesség 2%-nak megfelelő számú taggal kell rendelkeznie, 2. igazolnia kell a 20 éves fennállást, ebből legalább 10 évet bejegyzett felekezeti közösségként; 3. igazolnia kell az anyagi források vallásos célú felhasználását; 4. pozitív hozzáállást kell tanúsítania mid

[3] *Austria. International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148910.htm>.

[4] Elismert vallási közösségnek számít a katolikus egyház, a keleti és szír ortodox egyház, az örmény apostoli egyház, a protestáns egyházak, a methodista egyház, az iszlám és zsidó közösség, az ókatolikus egyház, a Jézus Krisztus Utolsó Nap Szentjei Egyház, az Új Apostoli Egyház, a buddhista közösség és a Jehova Tanúi. (*Austria. International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148910.htm>.)

[5] Jelenleg a 14 hivatalosan is elismert és ennek alapján szerzett joggal rendelkező vallási közösség közül csak öt teljesíti a szigorúbb feltételeket.

az állam, mind pedig a társadalommal szemben; 5. az elismerést kérő közösségnek a többi egyházzal szemben „békés” viszonyt kell ápolnia, amelyet nem zavarhat meg törvénybe ütköző módon.

A feltételek szigorúságára, és bizonyos esetekben teljesíthetlenségére jellemző, hogy az őshonosságra vonatkozó 20 éves időkeretet az Alkotmánybíróság később eltörölte. Az elismerési kérelmet az Oktatási minisztérium felülvizsgálja, majd ezt követően kerül sor a közösség bejegyzésére, amely egyben a jogi személyiség elnyerését is magába foglalja. A legutóbbi osztrák szabályozás szerint az előbbi kritériumoknak nem megfelelő közösség az Egyesületi törvény alapján 2002 óta vallási egyesületként is működhet, amihez szintén jogi személyiség társul.

2. Belgium

A 2010-ben végzett felmérések szerint a 10,7 milliós lakosság 60%-a vallotta magát katolikusnak, 4%-a muszlimak, 2%-a protestánsnak, 1%-a zsidónak, végül 2%-a más egyéb vallási közösséghez tartozónak. A fennmaradó 31% nem tartozik semmilyen vallási közösséghez.^[6]

Bár a belga alkotmány (1831) büntetőjogi védelem mellett mindenki számára biztosítja a lelkiismereti és vallásszabadságot, ennek ellenére mégsem vonható kétségbe, hogy a különböző egyházak eltérő bánásmódban részesülnek. Az egyházak társadalmi szerepük és a társadalomban végzett szolgálatuk alapján nyerik el hivatalos elismerésüket. Ennek megfelelően jelenleg összesen hét történelmi egyházat tartanak számon (katolikus, protestáns, zsidó, anglikán, iszlám, a görög és az ortodox egyház), amelyek állami támogatásban részesülnek. Hivatalosan 2002-ben nyert állami elismerést a Belgiumi Egyesült Protestáns Egyház, amely a Protestáns és Evangélikus Egyházak Szövetségi Színódusa, illetve közel száz kálvinista és metodista szellemiségű közösség egyesüléseként jött létre.

Az elismertek mellett jelentős számban vannak el nem ismert egyházak is, pl. a Jehova Tanúi, a mormonok és sok más kisebb vallási csoportosulás.^[7] Ezek a közösségek nem élvezhetik a történelmi egyházaknak nyújtott állami támogatásokat és kedvezményeket, sőt mi több, olykor még „vallási” minőségüket is megkérdőjelezzik, mivel a vallás fogalmának nincs törvényi definíciója. Következésképpen vitás esetekben a bíróság dönt, amelynek a kérdés elbírálásakor tartózkodnia kell a tartalmi szempontok vizsgálatától. Ez a gyakorlatban azt eredményezi, hogy pl. a bíró a büntetőjogi vagy adómentességet érintő szabályok alkalmazásakor pusztán ésszerű mérlegelés alapján kénytelen dönteni arról, hogy az adott közösség vallásnak tekinthető-e, vagy sem. Ennek érdekében azonban mégis olyan külső szempontokat kell figyelembe vennie, mint a

[6] *Belgium. International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148917.htm>.

[7] A King Baudouin Foundation 2007-ben készült felmérése szerint ide tartoznak még a buddhisták, a hetednapi adventisták, a hinduk, a szíkek, a krishna hívők és a Szciantológia Egyház tagjai. (Uo.)

templomok megléte, imaszövegek, vagy rituális cselekmények létezése. Amennyiben az említettek nem bizonyulnak kellő támpontnak, további vizsgálat tárgyát képezi a közösség tevékenysége, ugyanis a törvény előírása szerint az isteni kultusznak jelen kell lennie ahhoz, hogy a csoportot egyháznak lehessen tekinteni.^[8] Ennek értelmében a Szcientológiai Egyház által kínált pusztá gyógykezelés nem tekinthető ilyennek. A közösségek harmadik csoportját a humanista, illetve filozófiai társulások alkotják, amelyeket az állam az egyházakhoz hasonló anyagi támogatásban részesít.^[9]

Az állam az ideológiaiilag semleges oktatás mellett kötelezi el magát, amely magában foglalja a szülők és a tanulók filozófiai, eszmei vagy vallási felfogásának tiszteletben tartását. Az utóbbiak állami költségvetésből finanszírozott erkölcsi, vagy vallási nevelés között választhatnak.

3. Csehország

Csehország 10,3 millió lakosának 38%-a ateistának vallja magát. A hívők közül a lakosságnak 27%-a azonban katolikus, 3%-a pedig protestáns. 1% a Cseh Huszita Egyház tagja, illetve 2% más vallású. A zsidó közösség megközelítően 3000 tagot számlál.^[10] Az ország vallási viszonyaira jellemző, hogy a közvélemény szerint az egyházak csekély hatást gyakorolnak a társadalomra. Sajátos jellemző, hogy Csehországnak a Vatikánnal sincs államközi szerződése.

Csehországban az „Alapvető jogok és szabadságok Chartája” alkotmányos szinten biztosítja mindenki számára a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságát, amit egyedül, vagy másokkal közösen kinyilváníthatnak. A 16. cikk szerint az egyházak és vallási közösségek saját ügyeiket önállóan igazgatják; az állami szervektől függetlenül megalakítják saját szerveiket és más egyéb intézményeiket. A vallásszabadságról, illetve az egyházakról és a vallási közösségekről szóló 2002-ben hozott törvény a szervezetek kétszintű rendszerét alakította ki. Az első csoportba azok a közösségek tartoznak, amelyek a korábban megkövetelt 10 000 fő helyett legalább 300 felnőtt taggal rendelkeznek. A kulturális minisztériumhoz benyújtott elismerési kérelemhez csatolni kell a szervezet nevét, székhelyét és képviselőjének nevét; továbbá hittételeket, a szervezet belső felépítését és a pénzügyi szabályzatokat tartalmazó dokumentumokat. Az alsóbb jogállású szervezetek korlátozott adókedvezményben részesülnek és a törvény által előírt éves jelentési kötelezettségnek kell eleget tenniük.^[11]

[8] Robbers, 2004, 30.

[9] *Humanista Szövetség*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148917.htm>.

[10] *Czech Republic. International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148927.htm>.

[11] *Churches and religion societies. Czech Republic*. Elérhető: <http://www.mkcr.cz/en/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/default.htm>.

A második fokozatot azok a 10 éve már bejegyzetten működő egyházak, vagy vallási társaságok nyerhetik el, amelyek tagjainak száma eléri a lakosság 0,1%-át. Ezek a közösségek iskolákat tarthatnak fenn, részt vehetnek az állami iskolákban történő vallásoktatásban, illetve magasabb állami támogatásra is jogosultak.^[12] Az 2002 előtt regisztrált közösségek az új szabályozás következtében nem veszítik el korábban szerzett jogaikat.

A regisztrációs feltételeket nem teljesítő közösségek egyesületi formában működhetnek tovább.

4. Franciaország

Egy 2009-ben készült felmérés alapján a franciák 64%-a hívőnek, római katolikusnak vallotta magát. Az országban a második legnagyobb vallás a muszlim, amely 5-6 milliós létszámával a népesség 8-10%-t alkotja. A lakosság kevesebb, mint 5%-a tartozik protestáns (1 millió fő), buddhista (700 000 fő), zsidó (kb. 600 000 fő), ortodox (80-100 000 fő), mormon (35 000 fő) közösségekhez. A Szciantológia Egyházhoz kb. 50 000 hívő tartozik. A 64,7 milliós lakosság körében megközelítően 295 vallási egyesületet tartanak számon.^[13]

Az Emberi és Polgári Jogok 1789-ben elfogadott nyilatkozata kimondta, hogy senkit sem szabad meggyőződése – így vallási meggyőződését is beleértve – miatt zaklatni; feltéve, hogy ezek megnyilvánulása nem zavarja a közrendet. Az állam és az egyház intézménye szétválását deklaráló 1905-ben kihirdetett törvény értelmében a Köztársaság biztosítja a lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlását, amely csak a közrend érdekében törvényes módon korlátozható.

Az 1946. évi alkotmány preambulumban a francia nép megerősíti, hogy faji, vallási hovatartozásra, illetve meggyőződésre való tekintet nélkül minden ember elidegeníthetetlen és szent jogokkal rendelkezik.

Az 1958. évi Alkotmány második bekezdése szerint Franciaország oszthatatlan, laikus és demokratikus köztársaság. Minden állampolgár számára garantálja a törvény előtti egyenlőséget, származásra, fajra és vallási hovatartozásra való tekintet nélkül. Minden vallást egyenlő mértékben tiszteletben tart. Az Alkotmány nem tér ki az alapvető jogok taxatív felsorolására, ehelyett utal és egyben meg is erősíti az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatában foglaltakat, miszerint senki sem háborítható vallási meggyőződése miatt, amennyiben annak megnyilvánulása a közrendet nem sérti.^[14]

[12] Uo.

[13] *France. International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148934.htm>.

[14] Jeuffroy – Tricard, 1996, 316.

Franciaországban 1905-ben került sor annak a ma is hatályban lévő törvénynek a megalkotására, amely az állam és az egyház elválasztását vezette be.^[15] Az első két cikk a lelkiismereti szabadságot, valamint a szabad vallásgyakorlást biztosítja. A továbbiakban a törvény kimondja, hogy a köztársaság nem ismer el, és nem finanszíroz egyetlen felekezetet sem.

A II. cím az egyházak vagyoni helyzetéről rendelkezve megállapítja, hogy a szóban forgó vagyon a törvény által meghatározott vallási egyesületekre száll át. Az államtól származó javak visszaszállnak az államra; a jótékonyági célt, vagy a vallásgyakorlattól eltérő célt szolgáló javak azon közhasznú intézmények tulajdonába kerülnek, amelyek hasonló célt szolgálnak.

A III. cím az egyházi célokat szolgáló épületekről szólva azokat állami, illetve önkormányzati tulajdonba helyezi, ugyanakkor a hozzátartozó berendezésekkel együtt térítésmentesen a vallási egyesületek használatába adják. Az ingatlanlanság kapcsolatban felmerülő költségeket; így a (felújítást, karbantartást stb.), az említett egyesületeknek kell állniuk.

A IV. cím a vallásgyakorlást előmozdító ún. vallási egyesületek létesítéséről rendelkezik, megszüntetve ezzel a korábbi különbségtételt az elismert és el nem ismert felekezetek között, következésképpen minden felekezetet egyenlő jogok illetnek meg. Az új rendelkezés értelmében kivétel nélkül mindegyik a polgári jogok alá tartoznak, és az egyesületekre vonatkozó szabályozás alá tartoznak. A hatályos szabályozás szerint bárki létre hozhat ilyen vallási egyesületet, amennyiben a bíróság előtt hitelt érdemlő módon igazolni tudja az adott kultuszhoz, vagy valláshoz való kötődését.^[16] Külön érdemes megjegyezni, hogy ezen egyesületek felett az állam pénzügyi felügyeletet gyakorol. A rendelkezésükre álló helyiségekben pedig mindenki által látogatott nyilvános istentiszteletet lehet tartani.

A törvény a vallási jelképek használatára vonatkozóan előírja, hogy azok nyilvános helyeken és középületeken nem helyezhetők el, ez alól kivételt képeznek a vallásgyakorlás célját szolgáló épületek, temetők és múzeumok.^[17]

További rendelkezések szólnak a hitoktatás feltételeiről, ezek szerint 6 és 13 éves korú gyermekek állami iskolában csak az iskolai oktatáson kívül vehetnek részt a hittan órákon.

A büntető rendelkezések sajátos módon a polgármestert és lelkészt ruházzák fel rendészeti jogkörrel, amelyet a vallásgyakorlást zavarókkal szemben érvényesíthetnek aszerint, hogy istentiszteleti, vagy más egyéb a vallásgyakorláshoz kötődő eseményről van szó. A törvény büntetni rendeli mindazon személyeket,

[15] Az 1905-ös törvény nem vonatkozik Elzászra és Moselle tartományára, mivel ezek a területek 1870-től 1918-ig a Német Birodalom megszállása alatt álltak.

[16] Ez a kultusz és a vallás definíciójának nehézségeihez vezet, amelyet az ügyben illetékes bíróságnak kell megoldania.

[17] Jeuffroy - Tricard, 1996, 312.

akik vallásuk gyakorlásában másokat megakadályoznak, vagy ellenkezőleg erre kényszerítik őket.^[18]

A rendelkezésekből világosan kitűnik, hogy a radikális elválasztás értelmében az állam a semlegesség elvét vallva teljes mértékben függetleníti magát az egyháztól, nem szól bele az egyházak belügyeibe, és azok finanszírozásában sem vállal szerepet. Természetesen ez nem zárja ki a kölcsönös előnyökkel járó együttműködést.

5. Németország

Németország vallásszociológiai helyzetképe az európai országok között talán az egyik legváltozatosabb, köszönhető ez egészen a legutóbbi évek politikai és társadalmi változásainak is. A legutóbbi népszámlálási adatok szerint a Német Szövetségi Köztársaság mintegy 82 millió főt számlált, ebből 25,2 millió a katolikus, 24,5 millió pedig az evangélikus egyházhoz tartozik. Az előbbieken kívül 4 millió muszlim és kb. 32 ezer zsidó vallású lakost tartottak nyilván. A teljeség kedvéért érdemes figyelembe venni, hogy a berlini fal másik oldalán 1983-ban 16,7 millió főt tartottak nyilván, amelyből 1,2 millióan vallották magukat katolikusnak és 7,7 millióan evangélikusnak. A zsidó vallásúak száma 200 000 ezer fő, az ortodoxoké 1,4 millió. A Szcientológia Egyházhoz kb. 5-7 000 hívő tartozik. Az országban 180 bejegyzett egyházat tartanak számon.^[19]

Németországban 1919-ben életbe lépett weimari alkotmány teljesen új helyzetet teremtett. A 135. cikkelye értelmében a birodalom minden lakosa teljes vallási és lelkiismereti szabadságot élvez. A polgári és állampolgári jogok a vallásszabadság gyakorlása során semmilyen módon sem korlátozhatók. A rendelkezés értelmében senki sem köteles vallási és felekezeti meggyőződését kinyilvánítani, és ennek közhivatalok elnyerésében sem lehet semmi szerepe. A weimari birodalmi alkotmány egyúttal megteremtette az állam és az egyház szétválasztását is, elismerve azonban, hogy léteznek közös ügyek, mint a vallásoktatás, egyházi adó, vagy a közintézmények lelki ellátása. Az államegyház, mint olyan megszűnt, helyette a vallási társaságokba történő egyesülés joga nyert elismerést. Minden ilyen társaság korlátozás nélkül, autonóm módon szabályozza önmagát és igazgatja ügyeit. A vallási társaságok a polgárjog általános szabályai szerint jogalanyiságot szerezhetnek, illetve közjogi testületi jogállással rendelkeztek. A weimari alkotmány 137. cikkelye szerint kérelmükre más vallási társaságoknak is azonos jogokat kellett biztosítani, amennyiben állapotuk és tagjaik száma a tartósság biztosítékait nyújtották. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a közjogi jogalanyiség által az egyházak nem váltak az államszervezet részeivé, ez a jogi kategória sokkal inkább az államtól való elkülönülésük, önállóságuk

[18] Boyer, 1993, 260.

[19] *Germany. International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148938.htm>.

és függetlenségük megjelölésére szolgált. Amennyiben több vallási társaság szövetségbe tömörül, akkor a szövetség is közjogi testületnek minősült.

Az alkotmány 138. cikkelye a vallásos társaságok és vallási egyesületek hitélettel kapcsolatos, oktatási és egyéb jótékonyági célokat szolgáló intézeteire, alapítványaira és egyéb vagyonára vonatkozó tulajdonjog és ezek körét garantálta. A 141. cikkely a közintézetekben történő lelkipásztori tevékenység korlátozásoktól mentes végzést biztosította a társaságok számára. A következő cikkely a vallásoktatásra vonatkozóan biztosított kereteket, azonban a teológiai fakultások fenntartása továbbra is állami keretek között maradt.

A weimari alkotmányt az 1949. május 23-án életbe lépett Szövetségi Alkotmány váltotta fel, mely számos rendelkezést átvett az előzőből. Az egyházak és a vallási közösségek helyzetére vonatkozó szabályozást a tartományi törvények egészítik ki.^[20]

Az alaptörvény – amit bonni alkotmányként is szoktak idézni – 4. cikkelye a vallási és lelkiismereti szabadság szabályozásaként kimondja, hogy a hit, a lelkiismeret, a vallás és a világnézet szabadsága sérthetetlen. A vallásgyakorlás egyéneknek biztosított lehetőségét egészíti a 140. cikkely, ami a korábbi weimari alkotmány fentiekben is idézett cikkelyeit emeli be a jelen alkotmány szövegébe. Az alkotmány 7. cikkelyének 3. bekezdése szerint a vallásoktatás rendes tárgyként szerepel az iskolai tanrendben, kivéve azokat az iskolákat, ahol a felekezetek nem lehetnek jelen. Az egyetem teológiai karairól a tartományok alaptörvényei és egyéb jogszabályok rendelkeznek.

Az állam és egyház kapcsolatára, a közös ügyekre vonatkozó rendelkezéseket az alkotmánynál alacsonyabb szintű jogforrásokban találjuk, így Német Szövetségi Köztársaság és a tartományok számos konkordátumban és megállapodásban rögzítették ezeket.

A katolikus egyház státuszát több konkordátum is biztosítja,^[21] amelyeket a Szentszék és az egyes szövetségi tartományok kötöttek. Az evangélikus egyházra a konkordátumok mintájára alkotott egyezmények vonatkoznak, amelyeket az egyes tartományok és a helyi részegyházak kötöttek és a tartományi parlament törvény formájában is jóváhagyott. Ez utóbbiaknak az állam a konkordátumokéval egyenlő jogi érvényességet tulajdonít.

Az alaptörvénynek az állam és az egyház viszonyára vonatkozó álláspontját illetően több értelmezés is napvilágot látott, és úgy tűnik, hogy még a mai napig sem jutott nyugvópontra ez a kérdés.

A jóváhagyást követően az '50-es években a koordinációs koncepció érvényesült, amelyben a két fél egyenjogú és szuverén partnerként szerepelt az egymásmellettség rendszerében. A 1960-tól kezdődően egyre inkább az állam szuverenitásának hangsúlyozása került előtérbe, és mára már senki sem vonja

[20] Hollerbach, 1967, 99–127.

[21] Pl. az 1933. július 20-án kötött Birodalmi Konkordátum, mely jelenleg is érvényben van.

kétségbe azt a tényt, hogy az állam az egyházra vonatkozóan, szabadságának tiszteletbetartása mellett jogszabályokat bocsásson ki.

A mai vélemények G. Robbers szerint „az alkotmány az állam és egyház elválasztását úgy teremti meg, hogy egyben biztosítja e két szerv alkotmányjogilag is megerősített együttműködését”.^[22] A szerző álláspontja megalapozásaként a dolgok természetét hozza fel, illetve azt a tényt, miszerint egyház és állam ugyanazért a közösségért és ugyanazért a társadalomért vállal felelősséget.

Az előbbihez hasonlóan J. Listl is mérsékelten nyilatkozik. Meglátása szerint az állam és az egyház kapcsolata csak a németországi vallástörténeti hagyományok több évszázadra visszatekintő összetett rendszere alapján értelmezhető, amelyet egyrészt befolyásolt az állam és az egyház feszültsége, másrészt a különböző felekezetek közötti küzdelem is. A szerző szerint a mai szabályozás a jogállamiság és a demokrácia keretein belül kiegyensúlyozott helyzetet teremtett, amely biztosítja az állam és az egyház önállóságát és szabadságát, valamint az együttműködés lehetőségét is megteremti.^[23]

Kissé árnyaltabb, de hasonló az a vélemény, mely szerint az állam és az egyház németországi kapcsolata a kiegyensúlyozott elválasztáson nyugszik. Az elválasztás ebben az értelemben nem olyan radikális, vagy merev, mint ahogyan az Franciaországban ment végbe; hiszen a német rendszerben a két fél kapcsolata részben a továbbiakban is fennáll és együttműködés formájában él tovább. Ha megvizsgáljuk az egyház társadalomban betöltött szerepét, rögtön nyilvánvalóvá válik ezen álláspont megalapozottsága, hiszen az egyház nagyon sok állami feladatot vállal át és ebben a minőségében az ország második legnagyobb munkaadójaként tartják számon.

Kétségtelen, hogy elválasztást többnyire bizonyos egyházellenesség motíválta, ugyanakkor az állam és az egyház önállóságát szolgálja. A kiegyensúlyozott elválasztás kétoldalú viszony, amelyben a felek az elválasztás révén saját küldetésüknek megfelelően fejthetik ki tevékenységüket. Ennek megfelelően az egyház a meggyőzés eszközeit felhasználva igyekszik érvényt szerezni felfogásának az államot és a társadalmat érintő ügyekben. Ezt a törekvést rosszindulatúan az egyház hatalmi törekvéseiként szokták értelmezni. A kiegyensúlyozott szétválasztás alapján vallásos tevékenysége miatt senkit sem érhet hátrány. Az állam számára is kiegyensúlyozott ez az állapot, ugyanis az állami jogrend az egyházra is kiterjed, amelynek egyik eleme az egyház szabadságstátusza. A fentiekén kívül a kiegyensúlyozottságot biztosítja, hogy a polgári és állampolgári jogok és kötelekességek függetlenek a vallási hovatartozástól, illetve az, hogy az egyházon belüli jogvitákat a világi hatóságok közreműködése nélkül belső fórumon kell rendezni.

Az előbbiektől eltérő, az elválasztást elutasító álláspontot képvisel Hollerbach,^[24] aki szerint az állam és az egyház viszonyának meghatározására

[22] Robbers, 2004, 158.

[23] Listl, 1995, 46.

[24] Hollerbach, 1989, 533.

szerencsésebb a kooperáció kifejezést használni. A kapcsolódó modell értelmében az állam a világnézeti semlegesség elvének megtartása mellett nem tekinti magánügynek polgárai vallási igényeit, hanem intézményeit úgy alakítja, hogy ezeknek a kisebbség jogainak sérelme nélkül meg tudjon felelni.^[25]

Amint a fentiekben láttuk, az egyház és állam kapcsolatának megítélésében jó néhány eltérő nézet alakult ki, ennek ellenére a rendszereket leíró alapvető kategóriák vonatkozásában a semlegesség, a tolerancia és az egyenlőség gondolatával találkozunk.

A semlegesség elve szerint az állam egyetlen egyház tanításával sem azonosulhat, továbbá nem jogosult az egyházak által képviselt tanítások minősítésére sem. Valamennyi vallás és világnézet érvényesülésére szabad teret kell biztosítani. A semlegesség fogalma egyúttal a vallásos közösségek belügyeibe való beavatkozásra vonatkozó állami önmegtartóztatást is magában hordozza. A weimari alkotmány ide vonatkozó cikkelye szerint minden vallási közösség önállóan szabályozza és igazgatja saját ügyeit az általános és érvényes törvények korlátai között. Az önrendelkezési jog a vallási közösségek státuszától függetlenül érvényes.

A tolerancia elve értelmében az állam minden vallás számára – szervezeti méreteitől függetlenül – egyformán köteles gondoskodni a zavartalan működés biztosításáról.

Az egyenlőség elve a vallási közösségekkel szemben támasztott egyenlő bánásmód kötelezettségét írja elő az állam számára. A jogi státusz egyenlősége alkotmányjogilag meghatározott fokozatokban jelenik meg, ami a vallási közösségek társadalmi sajátosságainak mérlegelésére jogosítja fel az államot.

A hatályos jog egyházként ismeri el az 1919 előtt bejegyzett szervezeteket, amelyek a többi közttestülettől eltérő közttestületi státusszal rendelkeznek, s érthető módon nem is tagozódnak be az állami szervezetrendszerbe. A teljes autonómiával járó közttestületi státuszt minden vallási közösség elnyerheti, amennyiben az elismeréshez szükséges feltételekkel rendelkezik. A regisztrációs kérelem benyújtásakor mellékelni kell az alapszabályt, a hitvallást, illetve a közösség történeti múltját és vallási tevékenységét bemutató dokumentációt. A gyakorlat szerint a tartományok létszámkorlátként a saját népességük egy ezrelékét szabják meg az elismerés további kritériumaként. A kérelmet a szövetségi szintű hatóságok automatikusan elbírálják, amely ellen a bíróságtól lehet jogorvoslatot kérni. A regisztráció alapvetően nem kötelező, az adómentes státusz és más egyéb kedvezmények megszerzését szolgálja, amelyet a helyi adóhivatalok és hatóságok gyanú esetén felülvizsgálhatnak. A speciális státusz nem igénylő közösségek egyesületi formában működnek, amely a jog szerint elkülönül a részleges vallási célokra létrejött szervezetektől.

Az egyházi adót Németországban a 19. században vezették be, még pedig azzal a céllal, hogy így mentesítsék az állami költségvetést az egyháznak adott

[25] Ld. Schanda, 2000, 102–103.

támogatásoktól, amelyek háttérben az egyházi javak korábbi államosítása húzódtott meg.

A weimari birodalmi alkotmány 137. cikkelyének 6. bekezdése, melyet a bonni alkotmány 140. cikkelye tartalmaz, feljogosítja mindazokat a vallási közösségeket, amelyek közjogi testületként működnek, hogy az állami adónyilvántartása alapján híveiktől egyházi adót szedjenek be. A szövetségi adójog szerint a beszedett adó nem a helyi egyházakat, hanem az egyházmegyét, az evangélikusoknál az egyháztartományokat illeti meg. Az adót alapesetben a munkáltató állapítja meg és utalja át az adóhivatalnak. A szabad foglalkozásúak esetében (pl. orvosok, ügyvédek, vállalkozók) esetében az adót maga az adóhivatal vonja le. Az egyházi adó mértéke a munkabér, illetve a szabadfoglalkozásúak esetében a jövedelem után befizetett adó alapján állapítják meg. Az északi területeken ez a jövedelem 9%-a, míg a déli részeken 8%. A befolyt összegeket a pénzügyi főigazgatóságokon keresztül utalják át az illető egyházmegyének, vagy tartományi egyháznak. Ebből biztosítják a lelképásztorok megélhetését, illetve a gyülekezetek anyagi szükségleteit.^[26]

6. Spanyolország

A 46.9 milliós Spanyolország vallásszociológiai helyzetképének meghatározása hivatalos adatok nélkül meglehetősen nehéz, ugyanis az alkotmány szerint „senki sem kényszeríthető arra, hogy saját világnézetéről, vallásáról vagy hitéről nyilatkozzon”. Következésképpen a nem hivatalos adatok szerint a lakosság 53,1%-a a katolikus egyházhoz tartozik. További 10% más nem katolikus közösségekhez tartozik (ebből 1,2 millió evangélikus), illetve másik 10% a keleti vallásokat követi. Spanyolország vallási hagyományait figyelembe véve a katolikus egyház komoly társadalmi beágyazódással rendelkezik még akkor is, ha a szekularizáció következtében sokan hagytak fel a vallásgyakorlással.

Franco tábornok halála után (1975) helyreállították a legfontosabb politikai szabadságjogokat, melynek keretében az 1978. december 23-án elfogadott új alkotmány 16. cikkelye kimondta, hogy a gondolat, lelkiismeret és a vallás szabadságának egyénileg, vagy csoportosan történő gyakorlását csak a közrend érdekében lehet korlátozni. Az alkotmány II. fejezetének 14. cikkelye pedig törvényesen is deklarálta a születésre, nemre, vallásra, világnézetre és más egyéb társadalmi körülményre és feltételre való tekintet nélküli egyenlőséget. Az alkotmány lényeges változást hozott az állam és az egyház több évszázadra visszatekintő kapcsolatában, ugyanis a korábbi államvallást a laikus állam váltotta fel, melynek köszönhetően a vallási és az állami érdekek szoros összefonódása lehetetlenné vált. Az új spanyol valláspolitikát is kijelölő alkotmány 16. cikkelyének 1. bekezdése szerint a közhatalmi szervek biztosítják a szükséges

[26] Robbers, 2004, 157-160.; Listl, 1995.

feltételeket ahhoz, hogy az egyének és a csoportok szabadsága, továbbá egyenlősége valódi és hatékony legyen. Ennek előmozdítása érdekében elhárítják azokat az akadályokat, amelyek gátolják, vagy megnehezítik ezek teljes megvalósulását, továbbá elősegítik valamennyi állampolgár részvételét a politikai, gazdasági, kulturális és társadalmi életben. Ugyanezen cikkely 3. bekezdése pedig visszavonhatatlanul leszögezi: „egy felekezet sem rendelkezhet állami hatalommal”. A megújult állami egyházjog elvei tükröződtek a Szentszékkal 1979-ben kötött konkordátumban is. A lényeges rendelkezések mellett a két fél kölcsönösen lemondott az eddig gyakorolt privilégiumokról. Hatályon kívül helyezték a klérust megillető kedvezményeket, illetve az államnak az egyházi hivatalok betöltésébe való beleszólás jogát.

A jogforrások vonatkozásában az alkotmányon túl kiemelkedő helyet foglal el az a négy szerződés, melyet a spanyol állam a Szentszékkal kötött Franco halálát követően. Ezek az új állami egyházjogi modell alapjainak tekinthetők. Az 1976. július 28-án kötött szerződésben az állam és az egyház végérvényesen lemondott az eddigi privilégiumokról. A következő szerződés (1979. december 4.) az egyház és az egyházi intézmények jogállásával és jogi személyiségével foglalkozott, illetve rendelkezéseket tartalmazott az egyházi házasságok érvényességére és semmissé nyilvánítására vonatkozóan. A harmadik szerződésben a képzést és a kulturális ügyeket szabályozták, nevezetesen megállapodtak az oktatási intézmények vallási tanrendjéről, az egyházi alapítású iskolák jogi feltételeiről, valamint a médiumokkal és a kulturális javakkal kapcsolatos szabályokról. A negyedik szerződés a lelkészek és a szerzetesek hadseregben végzett lelképásztori szolgálat egyes kérdéseivel és a gazdasági ügyekkel foglalkozik. Ez utóbbin belül kiemelt figyelmet érdemelnek az egyház számára biztosított adózási előnyök. Az egyház által erősen meghatározott történelmi hagyományokat figyelembe véve elszótan, a legkülönbözőbb törvényi helyeken találunk még az állami egyházjogra vonatkozó szabályozást, így többek között a polgári törvénykönyvben, illetve a büntető törvénykönyvben.

Az állam és az egyház mai viszonyának megítélésakor legfőképpen az alkotmány azon rendelkezéséből kell kiindulni, mely szerint „az állam köteles tekintettel lenni a társadalom vallásos meggyőződésére”. Ez alapján a két fél viszonyát egy többfelekezeti modellként határozhatjuk meg, ahol a vallásos meggyőződés törvényes védelemben részesül. Az alkotmány a továbbiakban az egyházakkal való kapcsolattartás kötelezettségét állapítja meg az állam számára, amelyből egyértelműen következik, hogy egyrészt az állam számára különösen védendő értéket jelent a vallás, másrészt az államnak segítséget kell nyújtani a felekezeti célok megvalósításához. A szóban forgó együttműködés kétirányú, az államnak biztosítania kell a felekezetek támogatását, ugyanakkor a felekezeteknek is hozzá kell járulniuk az állami érdekek előmozdításához. Összességében az új spanyol modell alapvetően vallásszabadságot védelmező rendszerként definiálható, amely nem tesz különbséget az eltérő felekezetek között.

A vallásszabadság gyakorlati megvalósulását 1980-ban önálló törvényben szabályozták, amely az alkotmánynak a vallásszabadságra vonatkozó normáit konkretizálva mondja ki: mindenkinek joga van arra, hogy az általa választott vallási meggyőződést minden kényszertől mentesen szabadon gyakorolja. Továbbá mindenkinek joga van személyes hitvallásának megváltoztatására, vagy az ettől való tartózkodásra. Egyforma jogok illetnek meg mindenkit a vallásos cselekmények végzésére, illetve a saját vallásának megfelelő házasságkötési és temetési szertartás megválasztására. A szabadválasztás joga kiterjed a vallás-oktatási és erkölcsnevelési kérdésekre is.^[27] A jog előírásait szem előtt tartva bárki szabadon részt vehet vallásos célú rendezvényeken, másokkal szabadon társulhat vallásos tevékenységének kiterjesztésére. Az egyházak és a különböző felekezetek, illetve közösségek vallási célokat szolgáló gyülekezeti helyeket létesíthetnek, illetve országon kívül és belül minden korlátozás nélkül kapcsolatokat létesíthetnek a hasonló szervezetekkel. Az önkéntesen regisztrált szervezetek mellett megjelennek a nem regisztrált szervezetek is, amelyek kulturális egyesületeként működnek. A törvény értelmében az egyházak, felekezetek, vallási közösségek és szövetségeik jogi személyiséget nyernek az igazságügyi minisztériumban vezetett jegyzékbe való felvétel alapján. A bejegyzés közvetlen jelentősége és joghatása abban nyilvánul meg, hogy a felekezetek ettől kezdve a spanyol állami egyházjog különleges védelmét élvezik, illetve a vallásszabadság büntetőjogi védelemben is részesülnek. A bejegyzett egyházak, felekezetek, vallási közösségek egyébként teljes autonómiával rendelkeznek és saját szabályokat alkotva maguk, vagyis az állam beleszólása nélkül alkothatják meg szervezeti formáikat, belső rendjüket és személyi ügyeik intézésének módját. Ugyanezen szervezetek céljaik megvalósítása érdekében egyesületeket, alapítványokat és intézményeket létesíthetnek és tarthatnak fenn, figyelembe véve a jog vonatkozó előírásait.

A törvény lehetőséget biztosít arra is, hogy az állam együttműködési megállapodásokat vagy egyezményeket kössön azokkal a bejegyzett egyházakkal, felekezetekkel és vallási közösségekkel, amelyek jelentőségüket és hívei számát tekintve nyilvánvalóan meggyökeresedtek Spanyolországban.^[28] A megállapodások mindazokat az adókedvezményeket biztosítja, amelyeket a jogrend a nonprofit szervezetek részére is megad. A hatályos jogszabályok alapján az igazságügyi minisztériumban a vallásszabadság kérdéseivel foglalkozó tanácsadó bizottságot kell létrehozni, amelynek tagjai paritásos alapon és tartós megbízáttal az államigazgatás és a Spanyolországban közzismerten honos bejegyzett egyházak, felekezetek és vallási közösségek, vagy ezek szövetségének képviselői. A bizottság feladatai közé tartozik elsősorban a vallásszabadságról szóló törvény alkalmazá-

[27] Blanco, 1993, 42-44.

[28] Itt kell megjegyeznünk, hogy a Katolikus Egyház nem tartozik e törvény hatálya alá, státuszát a Szentszékekkel kötött szerződés szabályozza.

sával összefüggő kérdések tanulmányozása, illetve a korábban említett együttműködési megállapodások, egyezmények előkészítése és véleményezése.^[29]

A vallásszabadságról szóló törvény főbb rendelkezéseinek áttekintése során kitűnik, hogy a törvényhozó a vallásos csoportok megjelölésére egyidejűleg több kategóriát is használ, nevezetesen egyház, felekezet és vallási közösség. Ebből arra lehet következtetni, hogy a törvényhozó nem egy egységes, jól körülhatárolható felekezetszemléletből indul ki, hanem tipizál, vagyis olyan kategóriákat alkot, amelyek a legtágabb értelemben alkalmasak lehetnek a vallásos csoportok fogalmi megragadására.

Az egyetemi szintű oktatás kivételével mindenhol kötelezően szerepel a tanrendben a katolikus hitoktatás és az ún. „gondozó oktatás, amelyek közül a szülők szabadon választhatnak. A katolikus hittant oktató tanárokat az egyház illetékes hatóságai nevezik ki és állami fizetést kapnak. Bár a tananyag összeállítására az oktatók feladata, azt mégis a nevelésügyi bizottság hagyja jóvá. A többi felekezet hitoktatási gyakorlata annyiban tér el, hogy az oktatás személyi és anyagi feltételeiről az illető felekezetnek magának kell gondoskodni. Az egyetemek vonatkozásában újdonságot jelent az, hogy amíg egészen a közelmúltig államilag támogatott magánegyetemként csak katolikus fenntartásúak működtek, addig ma már lehetőség van arra is, hogy kizárólag magán fenntartású egyetemeket is alapítsanak.

A spanyol állami egyházfinanszírozási rendszerben ténylegesen csak a katolikus egyház kap támogatást, mivel az állam adóbevételeinek egy részét a katolikus egyház számára engedi át. Az adótörvények értelmében az adózóknak nyilatkozatot kell tenni az adóbevallás során arról, hogy adójának meghatározott részét mire fordítsák. Amennyiben nem a katolikus egyházat nevezik meg kedvezményezettnek, akkor az adó ezen részét szociális célokra fordítják. A szociális kasszába kerülnek azok az összegek is, amelyekről az adózók nem rendelkeztek. Minthogy korábban is láttuk, az egyházi támogatásoknak nem egyedi és nem is kizárólagos módja az adóirányításos rendszer. Az állam fizeti a katolikus vallás tanárokat, a fegyveres erőknél, a büntetés-végrehajtási intézetekben és a kórházakban szolgáló katolikus lelkészeket.^[30] A támogatás egy másik módja az adómentesség biztosítása, amelynek megadására megfelelő feltételek^[31] fennállása esetén nyílik lehetőség. Ebben a kedvezményben a nem katolikus felekezetek is részesülnek.

7. Románia

A 21,7 millió lakosú Romániában az állam tizennyolc egyházat ismer el. A 2002-ben végzett felmérés szerint a lakosság 86,8%-a ortodox vallású, 4,7%-a római

[29] Blanco, 1993, 44-46.

[30] Navarro Valls, 1993, 47-51.

[31] Vallásos tevékenység végzése és felekezeti fenntartás igazolás szükséges.

és 1%-a görög katolikus vallású. Az alkotmány 29. cikke a legmagasabb szinten garantálja a gondolat, a lelkiismeret és a véleménynyilvánítás szabadságát. Az egyházak önállóak, a törvényben meghatározott feltételek és saját szabályaik szerint működnek, s mint ilyenek állami támogatásban részesülnek. Szigorúan tilos az egyházak közötti ellenségeskedés.^[32]

A vallásszabadságról szóló 489/2006. számú törvény az alkotmánnyal összhangban elismeri a vallás egyéni és közösségi gyakorlásához való jogot, amit csak a közbiztonság, a közrend, a közérkölc és közegészség érdekében korlátozható. A törvény szelleméből világosan következik, hogy a vallásszabadság megjelenési formáit tekintve egyszerre individuális és kollektív, amely egymástól elválaszthatatlanul érvényesül.

A törvény a vallási közösségek hármaskategóriáját állapítja meg. Az elsőbe a legalább 12 éve működő és a lakosság 0,1%-át magukban tömörítő jogi személyiséggel rendelkező felekezetek tartoznak. A második kategóriát a szintén jogi személyiséggel bíró és legalább 300 hívőt számláló vallási egyesületek alkotják, végül a harmadik a jogi személyiség nélküli vallási csoport, amely az azonos vallású polgárok státusz nélküli közösségeként definiálható. A felekezetek és a vallási egyesületek elismerési kérelméhez csatolni kell a szervezet nevét, székhelyét és képviselőjének nevét, továbbá a hittételeket, a szervezet belső felépítését és a pénzügyi szabályzatokat tartalmazó dokumentumokat. A felekezetek elismerését a kulturális minisztériumnál kell kezdeményezni, jogorvoslatért pedig az illetékes bírósághoz lehet fordulni. A vallási egyesületek bejegyzési kérelmét szintén az illetékes bírósághoz kell benyújtani.

A vallási csoportok semmilyen állami támogatásban és adókedvezményben nem részesülnek, az egyesületek is csupán adókedvezményt kapnak, ezzel szemben az egyházak adómentesek, létszámarányos állami támogatásra jogosultak, illetve iskolákat alapíthatnak, ezen túlmenően pedig állami iskolákban is végezhetnek hitoktatást.

8. Szlovákia

A legnagyobb a római katolikus egyház, amelyhez a lakosság 70%-a tartozik. A nagyobb egyházak közé tartozik még az evangélikus (6,9%), és a görög katolikus egyház (4,1%). Kisebb létszámban vannak jelen az ortodoxok, a Jehova tanúi és a muszlim közösségek. Az 5,5 milliós országban mintegy 4,5 millió ember tartja magát valamely felekezethez tartozónak.

Az alkotmány szerint a Szlovák Köztársaság szuverén, semleges és demokratikus jogállam, amelyben a gondolat, lelkiismeret, vallás és hit szabadsága biztosított. Az egyház és az állam egymástól elválasztva működik, az egyhá-

[32] *Constitution of Romania. Title II. Fundamental rights, freedoms and duties. Chapter I. Common provisions.* Elérhető: http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_2&parl=2#t2c2s0a29.

zat ügyeinek intézésében teljes autonómia illeti. Mindenkinek joga van a vallás, vagy meggyőződés önálló, vagy együttes szabad kinyilvánításához, illetve megváltoztatásához. A vallási közösségek nyilvántartásba vételét a Kulturális Minisztérium végzi. A vallásszabadságról, az egyházak és a vallási közösségek jogállásáról szóló 308/1991. számú törvény szerint a vallási közösségeknek nem kötelező önmagukat regisztráltatniuk, ugyanakkor csak a hivatalosan bejegyzett közösségek részesülnek állami támogatásban és adókedvezményben. Hitkötőik is csak a regisztráció esetén részesülnek állami támogatásban. A törvény 2007. évi módosítása a regisztrációt 20 000 felnőtt tag meglétéhez és 10 év országos belüli működéshez kötötte, amit a már korábban bejegyzett egyházak sem tudnak egyöntetűen teljesíteni. A tagoknak nyilatkozniuk kell a hittételek és az adott egyház tanításának ismeretéről. Az elismert közösségnek tiszteletben kell tartania a többi közösséget és a felekezeten kívülieket is. A kérelemhez mellékelni kell a közösség hivatalos képviselőjének nevét, a szervezeti szabályzatot és a vallási alapelveket.^[33]

II. A MAGYAR SZABÁLYOZÁS VISZONTAGSÁGAI

Az Alaptörvény végrehajtását szolgáló törvények közül az Országgyűlés az elsők között fogadta el a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvényt, amelyet hamarosan a 2011. évi CCVI. törvény módosított. Az előbbi törvényt az Alkotmánybíróság közjogi érvénytelenségre hivatkozva az 164/2011. (XII. 20.) számú határozatával megsemmisítette.

A határozat indoklása szerint a 2011. július 8-án T/3507/90. számon benyújtott egységes javaslat ugyanis még az egyházak nyilvántartásba vételével kapcsolatos kérelemről szóló döntést a bíróság hatáskörébe utalta, ugyanakkor az átmeneti rendelkezések értelmében a törvény hatályba lépését követő harminc napon belül valamennyi, korábban egyházként nyilvántartásba vett szervezet, amennyiben a törvényi feltételeknek megfelel, kezdeményezheti a bíróságnál egyházként történő bejegyzését, vagy alanyi jogon bejelentheti az egyesületre vonatkozó törvény szerinti nyilvántartásba vételhez szükséges adatokat. Az indítványok szerint a zárószavazás előtti módosító javaslat a gyakorlatban átírta a törvényszöveget, ezért az ellentétes volt a Magyar Köztársaság Országgyűlésének házszabályáról szóló 46/1994. (IX. 30.) OGY. határozat 107. §-ának (1) bekezdésével.

A többségi véleménnyel szemben Paczolay Péter az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatára hivatkozva kifejezte, hogy a törvényhozási eljárás szabályainak megsértése még nem eredményezi a törvény alkotmányellenességét.

[33] Az állam és az egyház kapcsolatát szabályozó törvényekről bővebben: *Szlovákiai Református Keresztény Egyház. Törvénytár.* <http://www.reformata.sk/?page=laws>.

A jogalkotási szituáció sajátosságát jól érzékelteti, hogy az Országgyűlés az Alkotmánybírósági döntés előtt egy nappal, azaz 2011. december 19-én a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 241. paragrafusával hatályon kívül helyezte a még akkor hatályba sem lépett egyháztörvényt, majd néhány nappal később 2011. december 21-én új törvényt nyújtott be, amely a december 30-i elfogadás után 2012. január 1-jén már hatályba is lépett. Az új törvény korábbi elődjéhez hasonlóan a változatlan törvényalkotói szándéknak megfelelően a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvényt volt hivatott felváltani.

Kétségtelen, hogy már a 2011. évi C. törvény is gyökeresen új fejezetet nyitott a lelkiismeret és vallásszabadság, különös tekintettel az egyházalapítás szabályozása tekintetében. Az általános indoklás szerint a radikális változtatás főként azzal magyarázható, hogy „az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságot, illetve az egyházak létrehozását széleskörűen biztosította, a későbbiekben azonban nyilvánvalóvá vált, hogy az egyházalapítás rendkívül nagyvonalú feltételei lehetőséget adnak az alapjoggal történő visszaélésekre is, mind az egyházaknak járó állami támogatások jogosulatlan igénybevételére, mind pedig ténylegesen nem hitéleti tevékenységet végző szervezetek egyházként történő bejegyeztetésére”.^[34]

Mind a parlamenti vitában, mind pedig a szakmai közéletben szinte egyhangúan jelentek meg az 1990. évi IV. törvény módosításával kapcsolatban megfogalmazott kételyek, amelyek nem is voltak egészen alaptalanok, különös tekintettel akkor, ha figyelembe vesszük az ún. „bizniszegyházak” kiszűrésére rendelkezésre álló jogi eszközöket. A közös meggyőződés szerint az ügyész-ségi keresetindítás, a büntetőjogi szankciók következetes alkalmazása és az egyház-finanszírozás szigorítása már önmagában is elégséges eszköznek bizonyult volna a kívánt cél elérésére, ezért többen is vitatták az új jogi norma indokoltságát. A teljesség és az objektivitás érdekében meg kell jegyeznünk, hogy az 1990. évi IV. törvény rendszerváltozást követő megalkotásakor a kommunista diktatúra negyvenévi egyházüldözése után sokkal inkább a vallásszabadság minél szélesebb biztosítása volt a fő szempont, mintsem az indokolatlan restriktió. Az egyházak nyilvántartásba vételének eljárása lényegében az egyesületek nem peres eljárásban történő nyilvántartásba vételéhez hasonlított, ami olyan szervezetek számára is könnyen elérhetővé tette a státuszt, amelyek vallási tevékenységet nem végeztek.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2012. január 1-jén hatályba lépett 2011. évi CCVI. törvény meglehetősen terjedelmes preambuluma elismeri az egyházak és vallási közösségek kiemelkedő fontosságát és a hitéleten túlmenő tevékenységét, amelyet az ország, illetve a nemzet életében töltenek

[34] Lukács - Vejkey - László - Harrach, <http://www.parlament.hu/irom39/03507/03507.pdf>.

be. Ez utóbbi hangsúlyozása mindenképpen üdvözlendő újdonságként jelenik meg a szövegben.

Az új törvény 1. §-a az Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdésével összhangban fejt ki a lelkiismereti és vallásszabadság lényegi tartalmát, amely magába foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását, elfogadását, kinyilatkoztatását, megvallását, vagy szabad megváltoztatását. Ezek után a törvényhozó az alapjog gyakorlásának azon területeit külön is megjelöli, ahol az állam részéről fokozott garancia érvényesül, így gyermek- és ifjúságvédelmi intézményben ellátottak, valamint a büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartottak esetében.

Szakmai körökben és a közéletben is legnagyobb kritikát a közösségi vallás-gyakorlás retrospektív újraszabályozása váltotta ki, amely jogi minőségében is szorosabb értelemben kettő, tágabb értelemben három különböző státuszt foglal magába. Így egyházként nyer elismerést az az elsődlegesen vallási tevékenység gyakorlása céljából létrejött, az Országgyűlés által elismert autonóm önkormányzattal rendelkező szervezet, amelyet azonos hitelveket valló természetes személyek alkotnak. A másik kategória a „vallási tevékenységet végző egyesület”, amely a törvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén a későbbiekben az egyházkénti elismerésért is folyamodhat. A harmadik kategóriába az új törvény 38. § (2) bekezdése alapján azok a közfeladatot ellátó egyházak nem minősülő szervezetek tartoznak, amelyekkel a Kormány 2012. december 31-éig a közfeladat-ellátás költségvetési támogatásához kapcsolódó megállapodást köt.

Az egyházként történő elismerést a vallási tevékenységet alapcélként végző legalább száz éves nemzetközi múlttal rendelkező, vagy Magyarországon húsz éve működő egyesület számára teszi lehetővé, amely alapszabállyal, létesítő okirattal, megválasztott ügyintéző és képviseleti szervekkel, illetve tanításának lényegét összefoglaló hitvallással és rítussal rendelkezik. Az új törvény által megkívánt 100 éves nemzetközi működésbe beszámít a 2011. évi C. törvényben szereplő 20 éves magyarországi jelenlét, így a kettő konjunktív feltételt alkot. Egyértelmű tehát, hogy az új törvény a korábbinál jóval szigorúbb feltételeket szabott az egyházként elismerési eljárásban. Az elismerés akadálya lehet az illetékes állami szerv által jelzett nemzetbiztonsági kockázat, valamint, ha szervezet tevékenysége sérti az ember testi-lelki egészséghez való jogát, az élet védelmét és az emberi méltóságot.

Jogalkotói szempontból külön érdekesség, hogy a 2011. évi C. törvényt megalapozó javaslat az egyházak nyilvántartásba vételét még a Fővárosi Bírósághoz telepítette, ezzel ellentétben az elfogadott törvény szerint az egyházként való elismerésről az Országgyűlés kétharmados többséggel dönt. Ez a választás meglehetősen aggályosnak tűnik, mivel az Országgyűlés „túlnyomó részt politikai pártok választott képviselőiből álló, politikai programok megvalósítására hivatott törvényhozó testület. Egyházi státust és egyházi jogi személyiséget léte-

sítő nyilvántartásba vételi jogosítványok a kapcsolódó törvényi feltételek meglétélfogulatlanul, szakszerűen elbíráló, független bíróság hatáskörébe illenek”.^[35]

A korábbi megoldásokhoz képest a törvényben újdonságként jelenik meg az eljárás kezdeményezésének módja, amelyet ezer választópolgár aláírásával az országos népi kezdeményezésre vonatkozó szabályok alkalmazásával az egyesület törvényes képviselője indítványozhat. Megjegyzendő, hogy a meglévő létszám nem az egyháztagságra, hanem a támogató aláírásokra vonatkozik,^[36] következésképpen az új törvényből eltűnik az egyháztagságra vonatkozó létszámkövetelmény. Az aláírások hitelességének vizsgálatát követően az Országos Választási Bizottság elnöke tájékoztatja az Országgyűlést, amely a népi kezdeményezést köteles napirendre tűzni, illetve a kérelemről dönteni.

Az eljárás folyamán a törvényi feltételek vizsgálatát végző vallási ügyekkel foglalkozó országgyűlési bizottság az egyesület egyházként történő elismerését tartalmazó törvénymódosítási javaslatot terjeszt az Országgyűlés elé, amely pozitív döntés esetén kiegészíti a törvény mellékletét képező jegyzéket. Az egyházi státuszt elnyerő szervezetek nyilvántartásba vételét és nyilvántartásának vezetését a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény alapján az egyházakkal való kapcsolattartásért felelős miniszter végzi.

A törvény mellékletében szereplő először 14, majd később 27-re gyarapodott egyházat és az általuk meghatározott belső egyházi jogi személyeket az illetékes miniszter a fent említett eljárás lefolytatása nélkül *ex lege* vette nyilvántartásba, ugyanakkor a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény alapján korábban bejegyzett szervezetek egyházi státuszukat elvesztve 2012. január 1-jétől egyesületnek minősültek. Kétségtelen, hogy a jelen szabályozás lényegében szakít az 1990. évi IV. törvény által előírt főként formai kritériumokra korlátozódó bejegyzési eljárással, mindazonáltal jogi hagyományainkat tekintve mégsem idegen, hiszen a többszintű szabályozás egyrészt saját jogalkotásunkban is megtalálható,^[37] másrészt mint ahogy azt korábban is láttuk, jó néhány külföldi állam is alkalmazza.^[38]

Az egyházi státuszuktól megfosztott szervezetek 2011. december 30-án elfogadott új egyházi szabályozással kapcsolatban eljárást kezdeményeztek a strasbourgi Emberi Jogi Bíróságon annak megállapítása céljából, hogy a rendelkezések következtében sérült-e a szabad vallásgyakorláshoz való joguk. Az indítványozók szerint a törvény sérti az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6., 9., 13. és 14. cikkében foglalt tisztességes eljáráshoz, illetve hatékony jogorvoslat-hoz való jogot, a gondolat-, lelkiismeret és vallásszabadsághoz való jogot és a

[35] Ádám, 2011, 29.

[36] A hatályát veszttett 2011. évi C. törvény 15. § (1) bekezdése a nyilvántartásba vétel egyik feltételeként legalább 1000 magyarországi lakóhellyel rendelkező természetes személy tag aláírását jelölte meg. Az 1990. évi IV. törvény a bejegyzés feltételeként 100 alapító tagot határozott meg.

[37] A vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895. évi XLIII. törvénycikkely az elismert és bevett felekezetek fogalmát vezette be.

[38] Ausztrián kívül pl. Románia, Csehország és Németország.

megkülönböztetés tilalmát. A gondolat, a lelkiismeret és a vallásszabadság joga azzal csorbul, hogy a törvény túl szigorú feltételekhez köti az egyházalapítást, túl széles mérlegelési lehetőséget biztosít kérelem elutasítására, miközben nem érvényesül sem az állam semlegességének, sem pedig az állam és az egyház szétválasztásának elve.

A strasbourgi kezdeményezéssel egyidejűleg Thorbjørn Jagland, Európa Tanács főttségára a legújabb magyar szabályozás, azon belül pedig a legfontosabb sarkalatos törvények vonatkozásában 2012. januárjában felvetette a tekintélyes és neves független alkotmányjogászokból álló Velencei Bizottság vizsgálatának lehetőségét. A bizottság szakvéleménye leszögezte, hogy a magyar egyházügyi törvény összességében a vallásszabadság nagyvonalú keretét alkotja, bár ennek ellenére néhány ponton mégsem tesz eleget a nemzetközi előírásoknak.^[39]

A szakvélemény 106. pontja ugyan elismeri azt a törvényalkotói igényt, amely az egyházi státuszt gazdasági előnyök szerzésére visszaélészerűen felhasználó szervezetek kiszűrésére vonatkozik, ellenben aggodalommal állapította meg a törvény visszamenőleges hatálya miatt elvesztett egyházi státuszok megszűnését. A 108. pontban pedig az egyházkénti elismerés feltételeit túlzónak és önkényesnek minősíti, különös tekintettel a parlamenti döntéshozatalra, amelynek erős politikai befolyásoltságát sérelmezte. A szakértői testület végül a 110. pontban az el nem ismert vallási közösségeket érő diszkriminációt sérelmezte.

Lényegében az alapvető jogok biztosa is a Velencei Bizottság álláspontjához hasonló aggályokat fogalmazott meg az Alkotmánybírósághoz intézett utólagos normakontrollra vonatkozó beadványában, amelyben a 2011. évi CCVI. törvény megsemmisítését kérte. A biztos szerint a törvény több ponton is ellentétes a hatalommegosztás elvével, a tisztességes eljáráshoz való joggal, valamint jogorvoslathoz való joggal. Mindenekelőtt, ha az egyházi státusz megadásánál a döntéshozót mérlegelési jog illeti meg, akkor törvényben kell szabályozni a mérlegelés szempontjait. Ezek hiányában az ombudsman meglátása szerint a döntéshozatal könnyen politikai alku tárgyává válhat. Továbbá a jogbiztonság érdekében szükség lenne az elutasító döntés megindokolására, illetve megfelelő jogorvoslati fórum biztosítására, mivel a törvény szövegéből az említett garanciális követelmények alapvetően hiányoznak.

Az Alkotmánybíróság a hozzá benyújtott tizenhét alkotmányjogi panasz és az alapvető jogok biztosának indítványa figyelembevételével a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény több alkotmányellenesnek ítélt rendelkezését a 2013. február 26-án hozott 6/2013 (III.1.) AB határozatában semmisítette meg.

[39] *European commission for democracy through law. (Venice Commission.)* Elérhető: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)004-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)004-e).

Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt az egyházi törvény azon rendelkezéseit minősítette visszamenőleges hatállyal alaptörvény-ellenesnek, amelyek következtében a panaszt benyújtó korábbi egyházak jogállásukat elveszítették, ugyanis a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény alapján nyilvántartásba vett egyházak jogállását az új egyházi törvény *ex lege* anélkül szüntette meg, hogy a törvényi feltételeknek megfelelő szervezeteknek bármiféle lehetőséget adott volna az egyházi jogállásuk fenntartására.

A döntés erejében a joghatást nélkülöző rendelkezések hatálybalépésüktől fogva nem alkalmazhatók, ennek pedig logikus és egyenes következménye, hogy egyúttal minden más egyéb rendelkezés – így az egyházként történő elismerés elutasításáról szóló 8/2012. (II. 29.) OGY határozat is – érvényét veszti, amelynek a most megsemmisített részek alapját képezték. Így az idézett országgyűlési határozat mellékletében található egyházak korábbi jogállásukat megőrizték, egyúttal vallási egyesületté átalakulásuk sem kezdeményezhető. Az Alkotmánybíróság határozata ugyanakkor nem érinti az egyházi törvény mellékletébe foglalt, az Országgyűlés által elismert egyházak jogállását.

Kétségtelen, hogy a vallásszabadság gyakorlásának nem feltétele a sajátos közösségi forma biztosítása, ugyanakkor ahhoz szorosan hozzátartozik. A 4/1993. (II. 12.) AB határozat szerint

„az egyházak nem körülhatárolt résztevékenységre vagy meghatározott érdekek képviselőire szerveződnek, mint a gazdasági társaságok vagy az egyesületek, pártok, szakszervezetek, hanem vallás gyakorlására. A vallás viszont a hívő számára a teljes személyiséget és az élet minden területét érinti és meghatározza. A vallásszabadság garantálásától elválaszthatatlan az egyházak működőképessége”.

A szervezeti forma megválasztásával kapcsolatban lényeges szempontra mutat rá az Alkotmánybíróság 8/1993. (II. 27.) AB határozata, mely szerint: „a vallási közösségek belátásuk szerint igénybe vehetik a tevékenységükkel összeegyeztethető jogi szervezeti formák bármelyikét, de erre nem kötelesek. A vallási közösség az általa választott jogi szervezeti formának megfelelő jogállást nyeri el; vallási közösség voltából fakadó sajátosságait ennek keretei között érvényesítheti”. Az Alkotmánybíróság szerint ugyanakkor nem alkotmányos követelmény, hogy az egyházak egyenlő mértékű jogosultságokkal rendelkezzenek; ennek megfelelően nem is diszkriminatív, ha a jogalkotó törvényi feltételeket megszabva a szervezetek számára eltérő kategóriákat állít fel.

Az Alkotmánybíróság korábbi álláspontját látszik következetesen megerősíteni a mostani 6/2013 (III.1.) AB döntés is, amely kiemeli, hogy „egy vallási közösség számára az egyházi jogállás – akkor is, ha az az egyéb társadalmi szervezetekhez képest nagyobb belső szervezetalakítási és szabályozási szabadságon kívül többletjogokat nem biztosít – olyan lényeges jogosultság, amely szorosan összefügg a vallásszabadsághoz való joggal”. Ebből pedig az következik, hogy a státusz megadása „nem lehet önkényes, a döntés alapjául szolgáló eljárásnak

meg kell felelnie a tisztességes eljáráshoz való jogból eredő követelményeknek: az ügyet részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül kell intézni, a döntést megfelelően indokolni, a döntéssel szemben pedig jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani”.

Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy az Országgyűlés politikai döntése helyett az alkotmányos követelményeknek is megfelelő eljárásra van szükség, amelyben kiemelten kell ügyelni arra, hogy az állam világnézeti semlegességének elve ne sérüljön, illetve az érintett vallási közösség se szenvedjen hátrányos megkülönböztetést.

A Társaság a Szabadságjogokért jogvédő szervezet álláspontja szerint csak olyan bírósági eljárás lehet alkotmányos, amelynek nem tárgya a vallási közösség tanítása, hagyományai, és története, illetve amelynek keretében az elutasító döntés ellen fellebbezni lehet.

A magam részéről nem osztható a fenti álláspont, mivel a vallási közösség tanításának, hagyományainak és történetének vizsgálata önmagában még nem párosul sem a vallásszabadság, sem az állam és az egyház elválasztására, sem pedig az állam semlegességére vonatkozó elv csorbulásával. Viszont az elismerési eljárás garanciális elemét jelentené arra vonatkozóan, hogy a kérelmező szervezet ténylegesen és valóságosan is rendelkezik azokkal a differencia specifikákkal, amelyek az egyházi státusz megadásának alapjául szolgálhatnak. Ez különösen érvényes akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy a törvényes elismerés folytán az adott szervezet olyan többletjogosultságokat kap, amelyek érdemben is segítik és egyúttal a többihez képest kiemelt előnyökhöz juttatják az elismert egyházak vallási és anyagi működését. A világosan és egyértelműen megfogalmazott reális elismerési feltételek egyben a jogbiztonság érdekeit is szolgálnák.

Ezt látszik megerősíteni az Alkotmánybíróság 6/2013 (III.1.) AB határozata mely szerint „az egyházak különvált működésének és önállóságának elvéből az következik, hogy az állam tartalmi kérdésekben a vallások és vallási közösségek önértelmezésére hagyatkozik, ugyanakkor - a vallásszabadsághoz, s ezen belül az együttes vallásgyakorlás jogához igazodóan - tárgyilagos és ésszerű feltételeket határozhat meg a sajátos jogi formában, „egyházként” történő elismerés tekintetében”.

Ezzel kapcsolatban éppen a Velencei Bizottság fogalmazta meg, hogy az egyházi státusz megszerzését nem szabad túl magas taglétszámhoz kötni, a bejegyzéshez nem szabad aránytalanul hosszú várakozási időt előírni és végül nem szabad túl széles mérlegelési jogot hagyni az állam számára.^[40]

A korábbiakhoz hasonlóan immár hivatalos fórumon is megerősítést nyert, hogy az egyházi törvény az országgyűlési döntéssel kapcsolatban semmilyen indoklási kötelezettséget nem tartalmaz, a parlament eljárása nincs határidők-

[40] CDL-AD(2004)028 Guidelines, F. Elérhető: [http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD\(2004\)028-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD(2004)028-e.pdf).

höz kötve, és a döntéssel szembeni jogorvoslat is hiányzik. Az Alkotmánybíróság a már többször is javasolt és a törvényhozás során most is megjelent megoldás szerint az egyházi státusz megadását a politikai szándékot sejtető országgyűlési döntés helyett a hatalommegosztás elvének alkalmazásával a független bíróságok hatáskörébe utalná. Az eljárás bíróságoktól való elvonása és a politikai alapon szerveződő Országgyűléshez történő telepítése nem egyeztethető össze az Alaptörvény szellemével.

Az Alaptörvény időközben megszületett negyedik módosításával az Országgyűlés gyakorlatilag az egyházak Alkotmánybíróság által alkotmányellenesnek nyilvánított és éppen ezért megsemmisített elismerési eljárását foglalta törvénybe, miszerint a vallási tevékenységet végző szervezetek egyházként való elismerésének feltételeként a sarkalatos törvény huzamosabb idejű működést, társadalmi támogatottságot és a közösségi célok érdekében történő együttműködésre való alkalmasságot írhat elő.^[41] A kétszintű rendszert vázoló új koncepció többek között bevezeti a vallási közösség fogalmát, amely egyrészt az Országgyűlés által elismert egyház és annak elsődlegesen vallási tevékenységet végző belső egyházi jogi személye, továbbá a vallási tevékenységet végző szervezet. Ez utóbbi a Fővárosi Törvényszék által nyilvántartásba vett és az ügyészség törvényességi felügyelete alatt álló olyan egyesület, amelyet az alapszabályban meghatározott vallási tevékenységet végző és azonos hitelveket valló legalább tíz természetes személy alkot.

A korábbiakban az Országgyűlés által elismert egyház fogalmát a legújabb szövegben a bevett egyház váltja fel, amely elsődlegesen vallási tevékenységet végez, belső szabályzata, hitvallása és önálló rítusa van, további legalább százéves nemzetközi működéssel rendelkezik vagy húsz éve szervezett formában, vallási közösségként működik Magyarországon, és tagjainak száma eléri a lakosság 0,1%-át. Tanai és tevékenységei nem sérthetik az ember testi-lelki egészséghez való jogát, az élet védelmét és az emberi méltóságot, illetve nemzetbiztonsági kockázattól is mentesnek kell lenniük.

A vallási tevékenységet végző szervezet egyházként történő elismeréséről az Országgyűlés dönt, melynek elutasító határozata ellen az Alkotmánybírósághoz, mint jogorvoslati fórumhoz lehet panaszt benyújtani.

Mindkét szervezettípus belső működésüket tekintve alapvető autonómiával rendelkeznek, végezhetnek közcélú tevékenységeket, jogi személyként szabadon vehetnek részt a polgári jogi jogviszonyokban, adományokat gyűjthetnek, az állam részéről pedig fokozott jogvédelemben részesülnek.

[41] Alaptörvény VII. cikk (4).

III. ÖSSZEZÉS

A vizsgált országok vallási és felekezeti közösségeinek olykor meglehetősen eltérő jogi státusza az adott ország történelmi hagyományainak függvényében alakult ki. Ennek hátterében főként a vallásháborúkat lezáró Westfáliai Béke (1648) nyomán kialakuló vallásszociológiai paradigmaváltás fedezhető fel, amelyben a vallási meggyőződés vonatkozásában korábban képviselt főként erőszakon alapuló kényszerítő modellt a tolerancia modellje váltotta fel. A vallásszabadság ténye eszmetörténeti szempontból mindenképpen jelentős előrelépésként értelmezhető, viszont ezzel együtt megjelent a pluralizmussal együtt járó relativizmus, illetve értéksemleges megközelítés. Fontos szem előtt tartanunk, hogy a megkülönböztetés nélkül mindenkit megillető vallásszabadság az alapvető emberi jogok kategóriájában tartozik, amelyet az állam nem adományoz, hanem elismer és a jog sajátos eszközeivel védelemben részesít.

A posztmodern korszak eszmetörténeti jegyeire tekintettel az Európai Unió az Amszterdami Szerződéshez csatolt 11. jegyzőkönyvben leszögezi, hogy „az Európai Unió tiszteletben tartja, és nem változtatja meg az egyházak és vallási egyesületek vagy közösségek tagállamokban meglévő státuszát. Az Európai Unió hasonlóan tiszteletben tartja a filozófiai, nem vallási szervezetek státuszát is.”

Ugyanakkor az Unió egyes országainak döntéshozói a vallási szervezetek egyenlőségét tiszteletben tartva, különbséget tesznek azok társadalmi súlya és közhasznú tevékenysége alapján. Többnyire klasszikus megoldásnak számít, hogy az egyes országokban honos történeti hagyományok alapján az egyház eleve elismert jogi státusszal rendelkezik. Más országokban- és ezek vannak többségben-, az elismerés törvényben meghatározott feltételek alapján történik, amely a belső szervezeti egységek jogi személyként való elismerését is maga után vonja. Az elismerés feltételét több országban is főként a működési időtartamhoz, a taglétszámhoz, vagy a kettő együtteséhez kötik. Az el nem ismert vallási szervezetek általában jogi személyiséggel rendelkező egyesületként működnek.

A vallási szervezetek nyilvántartásba vételét a végrehajtó hatalom, illetve a bíróság végzi. A vizsgált esetek alapján megállapítható, hogy az adott jogi státuszhoz az állam által differenciáltan meghatározott mértékű támogatások, illetve kedvezmények kapcsolódnak. Így az egyházi státus megszerzési kritériumainak törvényhozói megállapítása és azok szigorítása leginkább az anyagi természetű kedvezményekkel való visszaélések visszaszorítása lehet.

Megfigyelések alapján negatív korreláció állítható fel az elismerési kritériumok és a vallási szervezeteknek nyújtott állami kedvezmények mértéke között; ugyanis fokozott állami támogatások esetén az elismerési feltételek egyre inkább szigorodnak. Alapvető és vitathatatlan tézisként fogadjuk el, hogy a lelkiismeret és vallásszabadság jogát megkülönböztetés nélkül, mindenki számára egyenlő mértékben kell biztosítani. Ugyanakkor továbbra is kérdésként vetődik fel, hogy mennyiben sérti a jogegyenlőséget, ha az állam pozitív diszkrimináció-

ban részesíti azokat a már több évszázada működő, ismert egyházakat, melyek megtartó ereje és társadalmi szerepe kétségtelenül bizonyított.

Napjaink magyar egyházi szabályozási elvei többnyire az osztrák, román és cseh többszintű elismerési gyakorlatot ötvözi a korábbi elismerési feltételek szigorításával. Részleteit tekintve kétségtelen, hogy sajnos nem a minőségi jogalkotás „terméke”, mivel a végleges változat születését meglehetősen hosszú vajúdás övezi.

IRODALOM

- Ádám Antal (2007): *Bölcselet, vallás, állami egyházjog*. Dialóg Campus, Budapest – Pécs. 289–292.
- Ádám Antal (2011): Vallás, vallásszabadság és egyház Magyarország Alaptörvényének, továbbá „A lelkiismereti- és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról” szóló 2011. évi C. törvény figyelembe vételével. In: Drinóczy T. (szerk.): *Magyarország új alkotmányossága*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs.
- Alaptörvény VII. cikk (4).
- Austria. *International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148910.htm>.
- Belgium. *International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148917.htm>.
- Blanco, A. M. (1993): *Derecho Eclesiástico*. Madrid.
- Boyer, A. (1993): *Le droit des religions en France*. Paris.
- CDL-AD(2004)028 *Guidelines, F*. Elérhető: [http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD\(2004\)028-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD(2004)028-e.pdf).
- *Constitution of Romania. Title II. Fundamental rights, freedoms and duties. Chapter I. Common provisions*. Elérhető: http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_2&parl=2#t2c2s0a29.
- Czech Republic. *International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148927.htm>.
- *Churches and religion societies. Czech Republic*. Elérhető: <http://www.mkcr.cz/en/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/default.htm>
- *European comission for democracy through law. (Venice Comission.)* Elérhető: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)004-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)004-e).
- France. *International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148934.htm>.
- Germany. *International Religious Freedom Report 2010*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148938.htm>.
- Hollerbach, A. (1967): *Das Staatskirchenrecht in der Rechtssprechung des Bundesverfassungsgerichtes*. Archiv für öffentliches Recht. 92. 99–127.
- Hollerbach, A. (1989): Grundlagen des Staatskirchenrechts. In: Isensee, J. – Kirchhof, P. (Hrsg.): *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland*. Heidelberg.
- *Humanista Szövetség*. Elérhető: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148917.htm>.

- Jeuffroy, B. – Tricard, F. (1996): *Liberté religieuse et régimes des cultes en droit français, textes, pratiques administrative, jurisprudence*. Paris.
- Listl, J. (1995): Az állam és az egyház jogviszonya Németországban. In: Forrai, T.: *Az állam és egyház elválasztása*. Budapest.
- Lukács Tamás – Vejkey Imre – Varga László – Harrach Péter: *A lelkiismeret és vallás-szabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról. Preambulum*. (Képviselői önálló indítvány.) Elérhető: <http://www.parlament.hu/irom39/03507/03507.pdf>.
- Navarro Valls, R. (1993): *Derecho Eclesiástico del Estado Español*. Pamplona.
- Robbers, Gerhard (szerk.) (2004): *Állam és egyház az Európai Unióban*. Pápa.
- Robbers, Gerhard (2004): *Állam és egyház a Német Szövetségi Köztársaságban*. In: Robbers, Gerhard (szerk.): *Állam és egyház az Európai Unióban*. Pécs.
- Schanda, B. (2000): *Állam és egyház Németországban*. Acta Humana. No. 39-40.
- Szathmáry, B. (2004): *Magyar egyházjog*. Századvég, Budapest. 92–98.
- *Szlovákiai Református Keresztény Egyház. Törvénytár*. Elérhető: <http://www.reformata.sk/?page=laws>